

Резюме

Бондарчук Н.В., Мамчур С.М. Медіація та фасилітація як позасудові засоби вирішення спорів: поняття та їх відмінність.

У статті окреслено сутність процесів медіації та фасилітації як альтернативних (позасудових) засобів вирішення спорів. Зазначено відповідні аспекти, які стали причинами попиту діяльності таких фахівців, як медіатори та фасилітатори при врегулюванні конфліктів, що виникають між сторонами спору. Досліджено поняття та визначено головні ознаки медіації та фасилітації. Здійснено порівняльний аналіз медіації та фасилітації, в ході якого були визначені основні відмінності між цими поняттями. Досліджено зарубіжний досвід застосування медіації та фасилітації на практиці, а також загальні статистичні дані щодо результативності роботи медіаторів та фасилітаторів у різних країнах світу.

Ключові слова: представництво, посередник, медіація, фасилітація, позасудові засоби вирішення спорів, процесинг, медіатор, фасилітатор.

Резюме

Бондарчук Н.В., Мамчур С.Н. Медиация и фасилитация как внесудебные способы решения споров: понятие и их различие.

В статье обозначены сущность процессов медиации и фасилитации как альтернативных (внесудебных) средств разрешения споров. Указано соответствующие аспекты, которые стали причинами спроса деятельности таких специалистов, как медиаторов и фасилитаторов при урегулировании конфликтов, возникающих между сторонами спора. Исследовано понятие и определены основные признаки медиации и фасилитации. Осуществлен сравнительный анализ медиации и фасилитации, в ходе которого были показаны основные различия между этими понятиями. Исследован зарубежный опыт применения медиации и фасилитации на практике, а также общие статистические данные по результативности работы медиаторов и фасилитаторов в разных странах мира.

Ключевые слова: представительство, посредник, медиация, фасилитация, внесудебные средства разрешения споров, процессинг, медиатор, фасилитатор.

Summary

Bondarchuk N., Mamchur S. Mediation and facilitation as extrajudicial means of resolving disputes: concepts and their differences.

The article outlines the essence of the processes of mediation and facilitation as alternative (out-of-court) means of resolving disputes. The relevant aspects that have become the reason for the demand of such specialists as mediators and facilitators in resolving conflicts that arise between the parties to the dispute are indicated. The concept and the main signs of mediation and facilitation have been investigated. A comparative analysis of mediation and facilitation was carried out, during which the main differences between these concepts were identified. The foreign experience of using mediation and facilitation in practice, as well as general statistical data on the effectiveness of mediators and facilitators in different countries of the world, is researched.

Key words: representation, mediator, mediation, facilitation, extra-judicial means of dispute resolution, processing, mediator, facilitator.

УДК 346.2.347.191.6

Л.М. ДОРОШЕНКО

Ліна Миколаївна Дорошенко, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Донецького національного університету імені Василя Стуса

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ

Корпоративні договори в багатьох країнах є ефективним засобом захисту прав інвесторів і популярним механізмом, що дає змогу ефективно регулювати процес корпоративного управління в конкретному товаристві, передбачати шляхи вирішення конфліктів між учасниками, встановлювати кворум, порядок голосування, які є відмінними від вимог, встановлених законом. Корпоративний договір – це надзвичайно важливий і новий для України інструмент, який у міжнародній практиці відомий під назвою «shareholder agreements». Світова розповсюдженість корпоративних договорів обумовлена неможливістю врегулювання певних відносин між учасниками в установчих документах.

Використання корпоративних договорів при структуруванні бізнесу в Україні навіть після істотної зміни останнім часом законодавства в цій сфері можна охарактеризувати як вкрай обережне. На відміну від України, корпоративні договори за кордоном не тільки нормативно інституціоналізовані, але й актив-

но застосовуються у бізнес-практиці. Відповідно до статистичних даних за 2010 р., корпоративне управління в 31 % публічних компаній Бельгії було структуровано за допомогою корпоративних договорів, в Італії таких компаній – 23 %, у Франції – 18 %, в Іспанії – 13 %, в Греції – 6 %. У Литві станом на 2012 р. таких компаній 21 %, у Великобританії – 5 %, в Бразилії – 25 %¹. Напрацьований досвід численних інших держав, які успішно застосовують інститут корпоративного договору, надає хороше підґрунтя для України у врахуванні помилок та недоліків при використанні корпоративних договорів. Проте в нашій країні, на жаль, практика їх застосування має одиничний характер.

Питанням поняття, правової природи, предмета, змісту, а також укладення та припинення договору між учасниками господарського товариства з метою реалізації їхніх прав було приділено увагу низкою учених, таких як: В.К. Андрєєв, В.А. Белов, В.А. Васильєва, О.М. Вінник, М.К. Гальянтич, Ю.М. Жорнокуй, В.А. Лаптєв, Д.В. Ломакін, В. Луць, К.О. Осипенко, Л.Д. Руденко, І.В. Спасибо-Фатєєва, Д.І. Степанов, Т.Б. Штим та ін. Разом із тим у зв'язку з розвитком корпоративного законодавства, зокрема, набранням чинності Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі – Закон про ТОВ та ТДВ), істотною зміною акціонерного законодавства щодо поняття, сутності, правової природи та предмета корпоративного договору, а також з урахуванням того, що наукові дослідження проводились до появи нового законодавства з аналізованих питань, є підстави стверджувати про об'єктивну необхідність здійснення теоретичного дослідження питань корпоративного договору.

Метою статті є аналіз норм чинного законодавства та доктринальних джерел щодо питання та сутності корпоративних договорів, а також формулювання висновків і пропозицій щодо вдосконалення законодавства в цій сфері.

Сучасне українське законодавство не відповідає динаміці розвитку корпоративних відносин. І цілком слушною є теза М.М. Сигидин, що кожен день виникають нові поняття та правові явища, однак більшість із них залишаються поза увагою законодавця та є неврегульованими нормами права. Серед таких науковець називає і поняття корпоративного договору².

Правове регулювання корпоративного договору у вітчизняному законодавстві здійснюється низкою нормативно-правових актів. Так, права та обов'язки учасників господарських товариств закріплюються у положеннях ст. ст. 116, 117 Цивільного кодексу України та ст. ст. 10, 11 Закону України «Про господарські товариства». Відповідні законодавчі норми визначають перелік прав та обов'язків учасників господарських товариств, при цьому зазначаючи, що вони можуть мати також інші права та обов'язки, передбачені законодавством України або статутом відповідного товариства. Право укладати корпоративні договори цими законодавчими актами не передбачається. Крім того, в останньому нормативно-правовому акті чітко зазначено, що вищезазначені статті Закону України «Про господарські товариства» втратили чинність для акціонерних товариств. У перехідних положеннях нового Закону про ТОВ та ТДВ³ також міститься вимога визнати таким, що втратив чинність, Закон України «Про господарські товариства» у частині, що стосується товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю.

Прийняття зазначеного Закону про ТОВ та ТДВ стало еволюційним етапом реформування корпоративного законодавства. Положеннями ч. 1, 2 ст. 7 Закону України про ТОВ та ТДВ учасникам товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю забезпечується значний простір для врегулювання відносин в сфері здійснення їх повноважень за допомогою договорів. У цьому законодавчому акті договір щодо здійснення прав учасниками товариства називається корпоративним та дається його визначення, а саме: встановлюється, що корпоративний договір – це договір, за яким учасники товариства зобов'язуються реалізувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації. Як наголошує І.С. Шиткіна, корпоративний договір не містить норм, обов'язкових для всіх, а регулює відносини тільки членів, що його уклали, і не поширюється на майбутніх учасників⁴. Отже, корпоративний договір може укладатись між декількома учасниками та регулювати саме їх права й обов'язки. Такий договір є безвідплатним і вчиняється в письмовій формі. Корпоративний договір, який не відповідає цим вимогам, є нікчемним (ч. 1 ст. 7 Закону про ТОВ та ТДВ).

Проаналізуємо законодавчі новели в спеціальному законодавстві у частині правового регулювання корпоративного договору.

Положеннями Закону про ТОВ та ТДВ детально регулюються питання укладення корпоративного договору та можливості учасників реалізувати свої права й обов'язки, пов'язані з управлінням товариством, у погоджений ними спосіб. Чітко визначено, що може бути предметом корпоративного договору. Так, встановлюється перелік регулятивних положень такого договору, який не є виключним, зокрема:

- зобов'язання реалізувати певним чином права та обов'язки учасників товариства та (або) утримуватися від їх реалізації;
- обов'язок голосувати у певний спосіб на загальних зборах учасників;
- узгоджено вчиняти інші дії, пов'язані з управлінням товариства;
- особливості реалізації учасником товариства переважного права на придбання частки або частини частки іншого учасника товариства;

– обов'язок утримуватись від реалізації переважного права, погоджувати відчуження часток, утримуватись від відчуження часток до настання певних обставин тощо.

Корпоративний договір може передбачати умови або порядок визначення умов, на яких учасник має право або зобов'язаний купити або продати частку у статутному капіталі (її частину), а також визначити випадки, коли таке право або обов'язок виникає.

Корпоративний договір, яким встановлюється обов'язок учасників забезпечити голосування згідно з вказівками органів управління товариства, є нікчемним. Договір, укладений стороною корпоративного договору на порушення такого корпоративного договору, є нікчемним, якщо інша сторона за договором знала або мала знати про таке порушення.

Щодо акціонерного законодавства, то однією з найбільш значущих новел, що імплементовані Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів»⁵, який діє з 18 лютого 2018 р. в Законі України «Про акціонерні товариства», стало поіменування в останньому такого договору договором між акціонерами товариствами (ст. 26¹).

Положеннями ст. 26¹ Закону України «Про акціонерні товариства»⁶, якою відповідний закон доповнено 23 березня 2017 р., розкривається дефініція «договір між акціонерами товариства», під котрим слід розуміти письмовий договір, предметом якого є реалізація акціонерами – власниками простих та привілейованих акцій прав на акції та/або прав за акціями, передбачених законодавством, статутом та іншими внутрішніми документами товариства. Предметом договору між акціонерами не може бути зобов'язання сторони цього договору голосувати згідно з вказівками органів управління товариства, щодо акцій якого укладений цей договір, крім випадків, якщо стороною договору є особа, яка одночасно входить до складу органу управління такого товариства.

Цією нормою встановлюється перелік можливих положень такого договору між акціонерами, серед яких:

– зобов'язання реалізувати у спосіб, передбачений таким договором, свої права та/або утримуватись від реалізації зазначених прав;

– можливість передбачення обов'язку сторін договору голосувати у спосіб, передбачений таким договором, на загальних зборах акціонерів товариства;

– обов'язок погоджувати придбання або відчуження акцій за заздалегідь визначеною ціною та/або у разі настання визначених у договорі обставин, утримуватись від відчуження акцій до настання визначених у договорі обставин, вчиняти інші дії, пов'язані з управлінням товариством, його припиненням або виділом із нього нового товариства;

– положення щодо того, що інформація про зміст договору між акціонерами не підлягає розкриттю та є конфіденційною;

– можливість передбачати способи забезпечення виконання зобов'язань, що впливають з такого договору, та заходи відповідальності за невиконання або неналежне виконання таких зобов'язань;

– договір між акціонерами може передбачати умови або порядок визначення умов, на яких акціонер – сторона договору вправі або зобов'язаний придбати або продати акції товариства, та визначати випадки (які можуть залежати чи не залежати від дій сторін), коли таке право або обов'язок виникає.

Частина 3 ст. 26¹ Закону України «Про акціонерні товариства» зазначає, що договір між акціонерами є обов'язковим лише для його сторін.

У разі порушення корпоративного договору винна сторона має відшкодувати іншим сторонам завдані збитки, сплатити неустойку, виплатити компенсацію (фіксовану грошову суму або суму, що підлягає визначенню в порядку, передбаченому договором між акціонерами). Відповідне право акціонерів підтверджується п. 2.20 постанови пленуму ВГСУ від 25 лютого 2016 р. № 4 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин»⁷, в якому зазначено, що хоча участь у загальних зборах та голосування на них є правом, а не обов'язком учасника (акціонера, члена), водночас статутом товариства може бути передбачена можливість укладення договору між акціонерами, за яким на акціонерів покладаються додаткові обов'язки (наприклад, обов'язок участі у загальних зборах, за недотримання якого передбачається відповідальність).

У зв'язку з тим, що запровадження регулювання корпоративних договорів у запропонованому в законодавстві вигляді є абсолютно новим для України, ця тематика останнім часом привертає підвищену увагу науковців та практиків. У науковій літературі, як і серед практиків, немає єдності щодо поняття, сутності та значення корпоративного договору як регулятора відносин між учасниками в сфері здійснення ними повноважень.

Навіть вживання терміна «корпоративний договір» у науковій літературі піддається критиці. Так, К.О. Осипенко акцентує увагу на його неточності і зазначає, що ізольоване використання цього терміна без додаткових уточнень є некоректним, оскільки корпоративним (іншими словами, договором щодо корпорацій) може бути поіменований і засновницький договір, і договір про створення товариства. Тому більш точним було б використання терміна «договір про здійснення прав учасників господарських

товариств», оскільки він більш чітко віддзеркалює предмет даного договору – визначення договором порядку здійснення корпоративних прав учасників господарського товариства⁸.

В.К. Андреев наполягає на тому, що корпоративний договір краще назвати угодою, оскільки вона як зобов'язання має усічений характер, тому що спрямована на здійснення учасниками господарського товариства вже належних їм корпоративних прав на управління товариством і реалізацію правочинів, обумовлених насамперед тим, що вони є учасниками господарського товариства і мають право на власний розсуд узгоджено з іншими учасниками товариства здійснювати свої корпоративні права⁹.

Ю.М. Юркевич також вказує на неточність терміна «корпоративний договір» і пропонує його назвати «договір про реалізацію прав та виконання обов'язків між засновниками (учасниками)»¹⁰.

Щодо сутності такого договору, то найбільш вдало, на наш погляд, вона охарактеризована в статті Д.І. Степанова, В.А. Фогеля та Х.І. Шрамма. У зазначеній статті корпоративний договір характеризується як ключовий інститут корпоративного права, один із головних джерел регулювання, хоча й не нормативних, але таких, які задають правила поведінки, розраховані на неодноразове застосування в майбутньому учасниками корпоративного утворення. Корпоративний договір, на думку авторів, може конструювати внутрішню структуру неопублічного господарського товариства, стає документом, який можна порівняти зі статутом товариства¹¹.

Так, В.А. Белов, розмірковуючи про те, чи можуть такі конструкції, як договори (він називає їх «акціонерні угоди»), працювати в якості способу саморегулювання у сфері корпоративних відносин, вважає, що багатомісячний світовий досвід і сучасна практика дають однозначну відповідь: так, можуть¹².

А.О. Ларченко у розвиток зазначеної вище тези зазначає, що подальша деталізація регулювання корпоративних договорів і в Україні є необхідною для подальшого вдосконалення українського законодавства. Крім цього, наголошує, що практика застосування цього інституту є позитивною, а також, що він довів своє практичне застосування¹³.

В.І. Жабський влучно зазначає, що статuti більшості українських товариств є скоріше прикладом «типової форми», натомість корпоративний договір сприятиме ефективному розвитку корпоративного управління, а застосування останнього є усталеною світовою практикою. Він наголошує на тому, що первинно корпоративні угоди пішли з країн системи загального права, де вже склалася певна система принципів, які не дозволяють зловживати абсолютною свободою договору¹⁴.

О.М. Вінник вказує на те, що поява інституту корпоративних договорів зумовлюється (передусім в акціонерних товариствах) складністю корпоративного управління, що, у свою чергу, обумовлене великою кількістю акціонерів, різною спрямованістю їхніх інтересів, залученням інвесторів тощо. Вона також наводить приклади регулювання корпоративних договорів у РФ, США та Швейцарії. Крім того, автор вказує на більшу ефективність регулювання відносин між акціонерами за допомогою таких договорів через їхній договірний характер, а отже, відсутність необхідності дотримуватися формальностей, які притаманні внесенню змін до установчих документів¹⁵.

Т.Б. Штим також підкреслює світову розповсюдженість застосування корпоративних договорів, а також зазначає про неможливість врегулювання певних відносин між акціонерами в установчих документах¹⁶. Зокрема, корпоративні договори часто містять положення щодо вирішення корпоративних конфліктів і є ефективними інструментами вирішення таких ситуацій. Однією з таких ситуацій є *deadlock* (тупикова ситуація), який, зазвичай, вирішується шляхом викупу однією зі сторін корпоративного договору акцій (частки) іншого, часто із застосуванням механізмів англійського права щодо визначення покупця та продавця, а також ціни договору¹⁷.

А.С. Довгерт взагалі доходить досить різкого висновку про те, що постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами корпоративних спорів» від 23 жовтня 2008 р., якою фактично поставлено крапку у спрямуванні судової практики на невизнання корпоративних договорів за іноземним правом, суперечить закону¹⁸. Також не погоджується з такою позицією суду О.І. Виговський, який наголошує на застосуванні принципу автономії волі при виборі права та відсутності законодавчих заборон для цього. Він також підтверджує позицію колег щодо того, що корпоративні договори дозволяють уникати або вирішувати корпоративні конфлікти, є більш гнучкими за установчі документи¹⁹.

М.М. Сигидин виокремлює наступні ознаки корпоративного договору: наявність спільної для всіх учасників мети договору; координація діяльності учасників в процесі виконання умов договору; безоплатний характер договірного зобов'язання; кореальний характер відносин, що породжуються договором, на підставі яких автор формулює наступне визначення корпоративного договору: це багатостороння домовленість учасників юридичної особи корпоративного типу, спрямована на ефективне управління належними їм корпоративними правами шляхом визначення порядку їх здійснення з метою координації діяльності та реалізації спільних охоронюваних законом інтересів у цій сфері²⁰.

Таким чином, на підставі аналізу законодавства та доктринальних положень проілюстровано, що на сьогоднішній день відсутня єдина концепція щодо поняття та сутності корпоративного договору. Тому пропонується наступне універсальне як для акціонерних товариств, так і для ТОВ та ТДВ визна-

чення корпоративного договору, а саме: це договір про здійснення прав та виконання обов'язків між засновниками (учасниками) господарських товариств, які узгоджено здійснюють свої права з управління господарською організацією, спільно виступають на фінансовому ринку та розпоряджаються корпоративною власністю.

Значення корпоративних договорів у тому, що вони є ефективним інструментом регулювання організаційно-господарських відносин всередині господарських товариств, що обумовлене їхнім гнучким характером, оперативністю внесення змін, конфіденційним характером, зрозумілістю для іноземних інвесторів. Запровадження інституту корпоративного договору в Україні є логічним етапом розвитку вітчизняного корпоративного права.

¹ Андреев В.К. Корпоративное право современной России: монография / В.К. Андреев, В.А. Лаптев. 2-е изд., перер. и доп. – М.: Проспект, 2017. – С. 171.

² Сигидин М.М. Корпоративний договір: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / М.М. Сигидин. – Івано-Франківськ, 2016. – С. 6.

³ Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 р. № 2275-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 13. – Ст. 69.

⁴ Шиткина И.С. Локальное нормотворчество коммерческих организаций / И.С. Шиткина // Приложение к журналу «Хозяйство и право». – 2002. – № 3. – С. 115.

⁵ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів: Закон України від 23 березня 2017 р. № 1984-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 10. – Ст. 52.

⁶ Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50–51. – Ст. 384.

⁷ Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин: постанова пленуму Вишого господарського суду України від 25 лютого 2016 р. № 4: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-16>

⁸ Корпоративное право: актуальные проблемы: учеб. / Д.В. Ломакин, Ф.А. Афаунова, О.И. Гентовт и др.; под общ. ред. Д.В. Ломакина. – М.: Инфотропик Медиа, 2015. – С. 93.

⁹ Андреев В.К. Природа корпоративного соглашения / В.К. Андреев // Право и бизнес. Приложение к журналу «Предпринимательское право». – 2014. – № 2. – С. 6.

¹⁰ Юркевич Ю.М. Договір про реалізацію прав та виконання обов'язків між засновниками (учасниками) господарських товариств / Ю.М. Юркевич // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 1. – С. 88–91.

¹¹ Степанов Д.И. Корпоративный договор: подходы российского и немецкого права к отдельным вопросам регулирования / Д.И. Степанов, В.А. Фогель, Х.И. Шрамм // Вестник Высшего Арбитражного Суда РФ. – 2012. – № 10. – С. 22–69.

¹² Корпоративное право. Актуальные проблемы теории и практики / под общ. ред. В.А. Белова. – М.: Юрайт, 2014. – С. 131.

¹³ Ларченко А.О. Правове регулювання договорів між акціонерами (на прикладі Російської Федерації) / А.О. Ларченко // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 58.

¹⁴ Жабський В.І. Акціонерні угоди як спосіб врегулювання корпоративних відносин / В.І. Жабський // Економіка та право. – 2010. – № 3. – С. 75–79.

¹⁵ Вінник О.М. Акціонерні угоди / О.М. Вінник // Юридична Україна. – 2010. – № 5. – С. 20–27.

¹⁶ Штим Т.Б. Правова природа акціонерної угоди / Т.Б. Штим // Європейські перспективи. – 2013. – № 1. – С. 146–150.

¹⁷ Штим Т.Б. Роль акціонерних угод у попередженні та вирішенні корпоративних конфліктів / Т.Б. Штим // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 93. – С. 104–107.

¹⁸ Довгерт А.С. Акціонерні угоди в міжнародному приватному праві / А.С. Довгерт // Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин: зб. наук. пр. за ред. В.В. Луця. – К.: Ред. журн. «Право України», 2013. – С. 11–15.

¹⁹ Виговський О.І. Договори між акціонерами в міжнародному приватному праві / О.І. Виговський // Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин. – 2014. – № 10. – С. 167–174.

²⁰ Сигидин М.М. Корпоративний договір: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / М.М. Сигидин. – Івано-Франківськ, 2016. – С. 7.

Резюме

Дорошенко Л.М. Поняття та сутність корпоративного договору.

У статті висвітлюються проблеми відсутності у законодавстві і доктрині єдиної концепції щодо поняття і сутності корпоративного договору, щодо визначення його ролі для ефективної реалізації прав та виконання обов'язків засновниками (учасниками) господарських товариств.

Ключові слова: корпоративний договір, договір між акціонерами товариствами, корпоративні права, управління корпоративними правами, господарські товариства, договір про реалізацію прав та виконання обов'язків між засновниками (учасниками).

Резюме

Дорошенко Л.Н. Понятие и сущность корпоративного договора.

В статье освещаются проблемы отсутствия в законодательстве и доктрине единой концепции относительно понятия и сущности корпоративного договора, а также его роли в эффективной реализации прав и выполнении обязанностей учредителями (участниками) хозяйственных обществ.

Ключевые слова: корпоративный договор, договор между акционерами обществами, корпоративные права, управление корпоративными правами, хозяйственные общества, договор о реализации прав и выполнении обязанностей между учредителями (участниками).

Summary

Doroshenko L. The concept and essence of a corporate contract.

The article highlights the problems of the absence in the legislation and doctrine of a single concept regarding the concept and essence of a corporate contract, as well as its role in the effective implementation of rights and the performance of duties by founders (participants) of business entities.

Key words: a corporate contract, contract between shareholders of companies, corporate rights, corporate rights management, business associations, contract on the implementation of rights and responsibility between founders (participants).

УДК 347.44:347.763 [(477)(045)]

І.С. ЛУКАСЕВИЧ-КРУТНИК

Ірина Степанівна Лукашевич-Крутник, кандидат юридичних наук, доцент, докторант Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України

ДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ З НАДАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ У СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Систематизація договорів є важливим питанням у доктрині цивільного права. Юридично оформляючи і закріплюючи суспільні, передусім економічні, зв'язки суб'єктів, надаючи цим зв'язкам рис стабільності й визначеності, цивільно-правові договори, взяті у цілому, являють собою єдину систему, окремі частини якої тісно пов'язані між собою та взаємодіють¹. Систематизація важлива як з теоретичної точки зору – для всебічного вивчення на науковому рівні питань договірного права, так і з практичної точки зору, оскільки визначення місця договору в системі цивільно-правових договорів сприяє правильному вибору норм права при їх застосуванні.

Питання систематизації договорів активно вивчалось як у працях цивілістів ХХ ст., так і в сьогоденні умовах. Зокрема, свого часу дослідженню цієї проблематики значну увагу приділяли Г.М. Амфітеатров, М.В. Гордон, О.С. Йоффе, О.О. Красавчиков та ін. У сучасних цивілістичних роботах ця тематика теж неодноразово висвітлювалась і українськими, і зарубіжними науковцями, серед яких: О.А. Беляневич, С.М. Бервено, М.І. Брагінський, В.А. Васильєва, Л.К. Веретельник, В.В. Вітрянський, М.Д. Єгоров, В.В. Луць, В.Г. Олюха, Ю.В. Романець, М.М. Сібільов, А.А. Телестакова, Н.В. Федорченко, Р.Б. Шишка та інші. Проте на сторінках наукової літератури досі триває дискусія щодо визначення місця договорів з надання транспортних послуг у системі договірних зобов'язань, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Метою даної статті є визначення місця договорів з надання транспортних послуг у системі цивільно-правових зобов'язань з використанням багаторівневої моделі систематизації договорів.

У теорії цивільного права на сьогодні немає створеної єдиної системи договірних зобов'язань, яка була б загально визнаною та не викликала дискусійних обговорень. Зазвичай розрізняють однорівневу та багаторівневу систему договірних зобов'язань.

Однорівнева система договорів побудована на дихотомічних засадах. Дихотомічний спосіб класифікації договорів передбачає можливість їх поділу за всіма тими підставами, за якими проводиться поділ на види правочинів у цілому і ґрунтується на виділі певного дихотомічного (тобто поділ на два протилежні за значенням елементи) критерію поділу (зокрема, оплатні-безоплатні, абстрактні-каузальні, умовні-безумовні, неоспорювані-оспорювані, розпорядчі-зобов'язальні, алеаторні-комунікативні,